

panelið

Kvinnustríð er stættarstríð!

Tann samfelagsskipan, ið her er galdandi — hin kapitalistiska — byggir á og forir við sær, at menniskju ikki eru líkastillað. Støðan hjá einum menniskja í samfelagnum er so at siga altíð grundað á, hvat arbeiði viðkomandi hevur. Summi arbeiði geva litla inntøku, ótryggar arbeiðsumstøður, onga ávirkan og verða mett lág. Onnur geva stóra inntøku, tryggja arbeiðsumstøður, stóra ávirkan og verða mett høgt. Støðan hjá heimaarbeiðandi, giftum kvinnum verður avgjörd av støðuni hjá manni hennara.

Somuleiðis forir tann kapitalistiska samfelagsskipanin við sær, at kvinnur ikki eru líkastillaðar við menn. »Vinnulivið« — tvs. teir ráðandi í vinnulivinum — hevur fyrri neyðini eina tiltaks arbeiðsmegi; fólk, sum kunnu koma til arbeiðis, tá brúk er fyrri teimum, og sum kunnu fara heim, tá ikki longur er brúk fyrri teimum. Og sum ein slik tiltaks arbeiðsmegi eru kvinnur sera vælegnaðar, sæð frá sjónarmiði vinnulivsins og harvið myndugleikanna. Tá tað einki arbeiði er til kvinnur, ið hava verið útiarbeiðandi, kunnu tær jú bara fara heim aftur og vera húsmóður, inntil tað aftur verður brúk fyrri teimum. Tær verða ikki arbeiðsleysar. Sjálvsagi rættur kvinnur til lónt arbeiði uttan fyrri heimdi er ikki veruleiki í dag. Í Føroyum er ikki so lítið arbeiðsloysi, serliga millum kvinnur, men eisini millum menn; hóast politikkararnir ikki tykja vita av hesum.

Tað er eisini hent hjá arbeiðsgevarum at hava kvinnur í arbeiði, eftirsum tær jú ikki fáa lika høga løn sum menn — so leingi talan er um stórv, ið krevja onga ella litla útbúgving, og sum onga ábyrgd geva. Men tá tað kemur til stórv, ið krevja langa útbúgving, og sum geva ábyrgd — slik stórv geva eisini sum oftast somu løn til menn og kvinnur — tá minskar áhugin fyrri at seta kvinnur í slik stórv.

Orsøkin til hetta og til ójovnu lønina sigst vera, at kvinnan ikki er lika væl for fyrri at rekja útiarbeiðið sum maðurin, t.d. vegna barnaburð, sjúk børn o.t.

Men hetta kann sjálvdið ikki góðtakast sum grund. Tað er ein sjálvsagdur rættur, at kvinnur skulu hava somu løn fyrri sama arbeiði sum menn, og at kvinnur skulu hava somu mæguleikar sum menn til allar útbúgvingar og øll stórv. Ikki við teimum treytum, at kvinnur skulu vera eins og menn, men við teimum treytum, at tær eru kvinnur og harvið tær, sum seta børnini í verðina.

Men í einum kapitalistiskum samfelag sum okkara, har aðalreglan er »hvat loysir seg best fyrri vinnulivið«, ber ikki til at vinna verulig javnrættindi kynjanna millum á tí grundarlag, at

kvinnurnar eru tær, sum eiga, og at nóg mikið verður hugsað um tørvin hjá børnunum. Tað »loysir seg jú ikki« hjá arbeiðsgevarum — hvørt hann so er privatur ella tað almenna — at veita kvinnum fulla løn undir einum nóg langum barsilorlovi. Og tað verður heldur ikki gjørt í dag.

Tað »loysir seg« heldur ikki hjá tí almenna at útbýggja nóg mikið av barnagørdum, vøggu-

Í dag:



Elin Henriksen

stovum og fritíðarheimum til, at rætturin hjá øllum kvinnum til arbeiði uttan fyrri heimdi gerst veruleiki, og somuleiðis rætturin hjá øllum børnum at kunna koma í barnagørd. Soleiðis er støðan heldur ikki í dag.

Ikki fyrr enn samfelagsskipanin er broytt soleiðis, at alt samfelagsvirksemi altíð verður miðað eftir áhugamálinum hjá fjøldini av fólkinum; har aðalreglan er »hvat gagnar fjøldini av arbeiðandi fólki mest« — tvs. í tí sosialistiska samfelagnum — ikki fyrr enn tá ber til at vinna verulig javnrættindi kynjanna millum. Og tástani ber til samstundis at hava fyrilit fyrri øllum tørvum barnanna, soleiðis, at tær ikki gleppa burtur millum.

Heimaarbeiðandi kvinnur útinna eitt neyðugt arbeiði; men tað verður sjáldan mett sum tað, tað í veruleikanum er vert. Hetta arbeiðið er ólont, og tað gevur eingi rættindi sum t.d. fasta fritíð. Arbeiðið hjá heimaarbeiðandi kvinnunum sparir tað almenna fyrri nógvar útreiðslur til vøggustovur, barnagørðar og fritíðarheim.

Vit siggja sostatt, at bæði tað privata vinnulivið og tað almenna hava ein vissan áhuga í, at kvinnan verður hildin niðri, at hon ikki er líkastillað við mannin.

Ti kann stríð kvinnunar fyrri veruligum javnrættindum ikki vera vent móti manninum sum slikum, men móti tí samfelag og teimum stovnum tess, sum forða fyrri veruligum javnrættindum.

Hetta stríð kann einans føra á mál, tá kvinnur sjálfvar stríðast fyrri javnrættindum og fyrri at bota um kor okkara, bæði viðvikjandi lønar- og arbeiðsviðurskiptum, útbúgving o.m.ö. Vit kunnu ikki vænta, at veruleikafjarir politikkarar og byrkratískir myndugleikar av sær sjálvum vilja ella kunnu gera nakað, so tað munar.

Kvinnustríð er heldur ikki nakað stríð fyrri javnrættindum við mannin til t.d. at arbeiða í strævnum, lágløntum arbeiðum — og samstundis hava alt heimaarbeiðið. Arbeiðandi menn og kvinnur hava felags áhugamál í stríði sínum fyrri betri arbeiðsmöguleikum og -viðurskiptum, hægri løn, betri ibúðarviðurskiptum osfr.

Stríð kvinnunnar — kvinnustríðið — er ein partur av og er nær tengt stríðinum hjá bæði arbeiðandi monnum og kvinnum fyrri einum samfelag, har øll menniskju hava verulig javnrættindi, bæði í orðum og verki — stættarstríðum.

Uppfatanin av kvinnuni

Skal tann stóða varðveitast, har mismunur verður gjørdur á monnum og kvinnum, krevst, at fólk sum heild hava eina ávísu uppfatan av kvinnuni.

Gjøgnum öldir hava óteljandi heimsspekingar og sálarfroðingar hugsað og granskað seg fram til eina uppfatan av kvinnuni, ið er sum smíðað til at uppfylla tey skiftandi ynskini hjá teimum, sum hava gagn av, at kvinnan verður undirmerkt. Kvinnan sigst at hava slikar eginleikar, ið júst gera hana væl egnaða til ta stóðu, hon hevur í samfelagnum. »Kvinnan« hevur serlig evni at fáast við børn og húsligt arbeiði, hon er ikki lika vitug sum maðurin, hugsan hennara er meira stýrd av kenslum enn av skili. Og tað besta fyrri børnini er, at tey hava mammu sína heima at ansa eftir sær.»

Men uppfatanin av kvinnuni broytist eitt sindur, alt eftir, hvussu búskaparlaga støðan í samfelagnum broytist. Í uppgongutíðum við framgongd hjá vinnulivinum er brúk fyrri meira arbeiðsmegi enn áður, so kvinnurnar, sum vóru heimaarbeiðandi, verða stuðlaðar til at taka arbeiði uttan fyrri heimdi. Í slikum tíðum eru bløðini full av greinum um, hvussu gott tað er fyrri kvinnur at arbeiða uttan fyrri heimdi, og at tær saktans kunnu klára tað, og um, at tað er betri fyrri børnini at hava eina nøgða útiarbeiðandi mammu og vera í barnagørði, heldur enn eina misnøgða heimaarbeiðandi.

Men í »ringum« tíðum við

arbeiðsloysi eru útiarbeiðandi kvinnurnar tær, ið fyrst missa arbeiðið. Tá skriva bløðini dúgliga um, hvussu kvinnan er best egnað at vera heimaarbeiðandi, og um, hvussu gott tað er fyrri børnini, at mamman er heima allan dagin. Uppfatanin av kvinnuni lagar seg eftir tørvinum hjá vinnulivinum.

Hvat má gerast?

Her er nú nevnt eitt sindur um samfelagsligu orsøkirnar til mismunin millum kvinnur og menn. Síðani mugu vit spyrja: hvat skal so gerast, fyrri at menn og kvinnur skulu hava verulig javnrættindi?

Vanliga svarið er, at vit mugu byrja við uppalgingini, og síðani mugu tær hugsanir og granskningar, sum vísa á, at kvinnan ikki nýtist at vera minni ment enn maðurin, koma meiri út millum fólk, enn tær gera í dag.

Hetta er eisini rætt. So leingi gentur verða uppaldir til at vera ósjálvsstøðugar og ikki hava áhuga fyrri týðandi samfelagsspurningum, meðan dreingir verða uppaldir til at vera sjálvsstøðugar og hava áhuga fyrri politikki og tilíkum, ber ikki til at uppnáa nógverulig javnrættindi kynjanna millum.

Somuleiðis við fjøldarmiðlunum — bløð, bókur, filmir og útvarp. So leingi fjøldarmiðlarnir dag og dagliga pota niður í nógverulig uppfatanir um, at kvinnan er minni verd enn maðurin — so leingi kunnu ikki væntast nógverulig javnrættindi. Nei, eisini innihaldið í fjøldarmiðlunum má broyast munandi. Bløð, bókur, filmir, sjónleikur og útvarp mugu miðvist og áhaldandi leggja dent á at koma fram við hugsanum, sum stuðla kvinnuni í stríði hennara fyrri javnrættindum.

Men tað er ikki nóg mikið at vilja broyta uppalgingina og uppfatanina av kvinnuni, fyrri at uppnáa verulig javnrættindi. Sum áður nevnt hevur ein ávís stætt áhuga í, at kvinnan er láglønt tiltaks arbeiðsmegi. Henda sama stætt hevur eisini størsta orðið at siga yvir fjøldarmiðlunum. Og tann bólkur, sum hevur veruliga valdið á fjøldarmiðlunum, hevur eisini størstu ávirkanina á, hvørjar hugsanir og uppfatanir koma út til fólk.

Skal kvinnan verða veruliga líkastillað við mannin, er eisini neyðugt at broyta ta samfelagskipan, sum byggir á og forir við sær mismun millum menniskju og millum kvinnur og menn, og seta eina aðra í staðin, har eingin stætt fær loyvi at vinna sær fyrimunir av, at kvinnan verður mett lægri enn maðurin. Tástani ber til at broyta uppfatanina av kvinnuni bæði í orðum og verki, so at tað ber til at vinna verulig javnrættindi kynjanna millum.

Elin Henriksen

viðmerkingar

Varð rikin av fundi

Í nýkomnum Frama verður skrivað um fiskimannafelagsformannin, Óla Jacobsen:

— Í øðrum málum hevur Óli Jacobsen vist seg sum stættasamstarvsmann. — Á fundinum í januar í fjør, har útróðrarmenn hittust fyrri at stovna Meginfelag Útróðrarmenna, tók Óli orðið, og vildi



halda, at útróðrarmenn bert áttu at góðtaka støðuna sum hon var. Hann varð rikin av fundi. Óli hevur roynt at hildið útróðrarmenn uttan fyrri royndirnar at sameina øll føroysk fakfelag í eitt landsfelag.

Kann rópa yvir um borðið!

Um búnaðarmál skrivur 14. September í Oddagrein:

— Undir sjálfstýrislandsstýrinum royndi landsstýrismaðurin í búnaðarmálum at fá vend í hesi viðurskipti, og tað eydnaðist at gera eina byrjan, men hvat varð gjørt, tá sambandið afur legði sína koldu hond á føroyskt jarðarbrúk? Jú, blaðstjórin á Dimmalætting kann bert rópa yvir um borðið á fyrirtaksstjóra sín á Dimmalætting. Petur F. Christiansen hevur jú verið búnaðarmálaráðharri í Føroyum!

Apropos istar

Í orðagonguni millum Óla Breckmann og Karstin Hoydal viðvikjandi hægri eftirlonarlørdi til hansara fyrri ta tíð, Karstin Hoydal sat sum landsstýrismaður, skrivur Óli Breckmann í endanum av aftursvari sínum til rættleidding Karstin Hoydals:

»Nei, ein eiga vit frælsi til at siga okkara hugsan um, hvat er rætt og hvat er skeivt. Og eitt er vist, at einum nýtir hvørki at vera Maoist, Marxist, Leninist, revisionist, Trotskyist ella hvat alt hatta skramblið eitur fyrri at kenna skeivan økonomiskan atburð, tá ein sær hann.«

Nei, vist so. Heldur ikki nýtist einum at vera fasist — fyrri ikki at gloyma teir istarnar, ið avgjört ikki góu fólk frælsi ella loyvi til at siga, enn minni at skriva, teirra hugsan.